

A gödöllői németek

A XVIII. század végén indult meg a török által elpusztított területek újra benépesítése. Ennek elősegítése érdekében Lipót császár 1689-ben rendeletet hozott az első telepítési pátensről. A pátens nagy kedvezményeket nyújtott. Belföldiek 3, külföldiek 5 év teljes adó-és robotmentességben részesültek. Szabad költözési joguk volt, emellett bármilyen terjedelmű földet művelhettek, csupán a tizedet kellett megfizetniük. A telepítési mozgalmak hatására újra benépesült az Alföld, ahol sokkal nagyobb volt a pusztulás, mint a hegyvidéki területeken. A síkvidék és a hegyvidék találkozásánál fekvő Gödöllő is megsínylette a török uralmat. A lakosság túlnyomó része elmenekült vagy elpusztult. A településen az élet a XVIII. század közepére tért vissza a megszokott kerékvágásba. A lakosság száma 200 fő körül mozgott, vallásukat tekintve reformátusok, nemzetiségüket tekintve pedig magyarok voltak.

A település az 1700-as évek közepén került Grassalkovich Antal tulajdonába. A lakosság számának növelésére a gróf telepítéseket kezdeményezett. 1748–62 között hozta be a telepeseit a gödöllői uradalomba. Gödöllőt is ezekben az években telepítette be német, szlovák és magyar iparosokkal. 1749 májusában egy 900 fős telepes csoport tartott a Bánságba. Ebből a csoportból szakított ki Grassalkovich kb. 200 embert. A telepések jelentős része Württembergből származott. A többiek Morva és Csehországból, Pozsonyból, Nyitra, valamint Fehér megyéből, Velencéből és Bécsből érkeztek. A grófnak elsősorban gondoskodnia kellett elegendő számú lakóházzal a betelepülő iparosok részére, melyeket saját költségén építtetett fel. Emellett új, széles és a kor szerinti, modern egyenes utcákat nyitott, ahol tervszerűen helyezték el a német ízlésű házakat. Az új utcák elnevezései is a telepítésekre utaltak. „Német sornak” hívták a mai Kossuth Lajos utca Dózsa György út és a Táncsics Mihály utca közti szakaszát. Erre az utcára épült a gróf által finanszírozott házak többsége. A Kossuth Lajos utca Dózsa György út és Petőfi tér közt húzódó szakasza ebben az időben a „Burgundia sor” nevet viselte, az odatelepített burgundiai németek után. A ház mellett a telepések kaptak még szerszámokat, német papot, német jegyzőt és 5 évi adókedvezményt. A falu lakosainak száma 1763-ra már elérte az 1000 főt. Az 1786-os urbaniális térképen összesen 86 új házhely volt feltüntetve a gróf által felépített községrészben. Ebből arra következtethetünk, hogy kb. 86 család lett Gödöllőre telepítve.

A telepések a gróf vallási hovatartozásának megfelelően többségében katolikus vallásúak voltak. Így a korábban teljesen református vallású község tíz év alatt fele részben katolikus vallásúvá vált. A korábban tiszta magyar lakosságnak pedig több mint a fele csak németül

tudott. Bár a lakosság nemzetiségi és vallási képe erőteljesen megváltozott, ez mégsem vezetett semmilyen sűrűlódáshoz a településen élők között. A német befolyás erősödését mutatja, hogy a település bírása ezután a német telepesek közül került ki.

De nemcsak a vallási adatok nyújtanak képet a telepítésekről, hanem az iparosok számbeli növekedése is. Az 1730-as években 6–7 kézműves tevékenykedett a településen. Az 1780-as években számuk 134-re nőtt.

A telepesekről képet kaphatunk az egyházak által vezetett anyakönyvekből is. Eleinte az isaszegi anyakönyvbe kerültek a gödöllői adatok, majd később az önálló plébánia létrehozása után 1769-től vezették Gödöllőn a katolikusok az anyakönyvüket. A következő német eredetű telepesek nevei kerültek be az anyakönyvekbe a XVIII. század közepétől kezdődően: 1755: Lintner, Ekkerdt. 1756: Kertner, Scheidl, Fidler. (Fidler János nevéhez fűződött a máriabesnyői elefántcsont Mária-szobor csodás megtalálása.) 1760: Menczer, Mann. 1761: Kurber, Forborek, Aizler, Kartinger, Gfeller, Brünner. 1761 után: Flott, Biedermann, Mayer, Raphael, Glattl, Gruber, Schubert. 1761-ig a magyar nevek voltak túlsúlyban. Ezután azonban egyre inkább előtérbe kerülnek a német és tót eredetű nevek. 1769 után a gödöllői anyakönyvekben tömegesen szerepelnek a német eredetű nevek: Nigler, Hepp, Kusch, Schwindergeber, Naizler, Schwarcz, Fochofer, Anthoffer stb.

A Gödöllőre érkező telepesek nagy számuk ellenére lassan beolvadtak a helyi lakosságba. Azonban a német ajkú telepesek leszármazottai nem feledkeztek meg származásukról a következő évszázadban sem. Az 1849 tavaszán vívott isaszegi csatának Gödöllőre is komoly kihatása volt. A kastélyt és a szegényházat kórházzá alakították, de a sebesültek egy részét így is magánháznál kellett elhelyezni. Az osztrák csapatoknak is voltak olyan sebesültjei, akik a településen maradtak. Többségük az ideiglenesen felállított kórházba került a honvédekkel együtt. Ám kisebb részük a hadifogságtól való félelem miatt inkább elbújt. Ők a gödöllői német telepesek utódainak házaiban leltek menedékre. Voltak, akik meggyógyultak és polgári ruhába öltözve távoztak, de voltak, akik meghaltak. Az őket rejtegetők nem merték a hatóságoknak bejelenteni a halottat, inkább pap nélkül éjjel, titokban a kertben vagy az udvarban ásták el a holttesteket. Ez volt az oka annak, hogy az 1960-as években nagy számban kerültek elő csontvázak a Kossuth Lajos, Városmajor, Körösfői utcák kertjeiből.

A Gödöllőre betelepült németek nyomait a mai napig fellelhetjük. A Grassalkovich idején használt családnevek közül több a XX. században is használatban volt, mint a Lágler, Zihrer, Kayzer, Wirthardt, Rédl, Titrich, Staller, Fidler nevek.